

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám minoritou Ê Đê ve Vietnamu, jejíž členové ve velké míře obývají oblast Tây Nguyên. Toto téma jsem si ke zpracování zvolila vzhledem k mému zájmu o současný způsob života národnostních menšin ve Vietnamu, kde si minority uchovávají své tradiční způsoby navzdory všudypřítomné modernizaci.

Původním záměrem bylo komplexně popsat jak oblast Tây Nguyên, tak veškeré zvyklosti minority Ê Đê. Vzhledem k obsáhlosti tématu jsem se však rozhodla práci více specifikovat, a to na okruhy, které jsou mi blízké. Cílem této práce je do hloubky popsat způsoby odívání členů minority Ê Đê a dále vybrané slavnosti a zvyklosti, které se pojí se společenskými a zemědělskými obřady – v tomto směru se tak okrajově dotýkám i lidových představ a náboženství.

Minorita Ê Đê (jinými názvy také Ea Đê, Ra Đê, Rhađê, Ê Đê - êgar, Đê) čítá okolo 330 000 příslušníků a v současnosti je jedenáctou nejpočetnější minoritou ve Vietnamu.¹ Obývá především provincie Đăk Lăk, Gia Lai, Khánh Hòa a Phú Yên.² Tato práce vychází z výzkumu minority Ê Đê v provincii Đăk Lăk v oblasti Tây Nguyên neboli Centrální vrchoviny.³ Podle mých zjištění lze obecné závěry práce aplikovat i na příslušníky žijící v dalších provinciích.

Dle mně dostupných informací je tato bakalářská práce první odbornou prací v České republice, která se zabývá minoritou Ê Đê. Měla by tak sloužit jako zdroj základních informací o této minoritě či pro její další výzkum.

Struktura práce

V první části práce, která plní funkci úvodní kapitoly, se zabývám oblastí Tây Nguyên z geografického, etnologického a lingvistického hlediska. Definuji pojem minorita, popisuji geografii a etnolingvistiku oblasti, jmenuji minority, které se v Tây

¹ V současnosti je ve Vietnamu oficiálně uznáno 54 národnostních menšin. Bộ ngoại giao Việt Nam: Dân tộc - Ngôn ngữ. [online] 2015 [cit. 2015-06-25]. Dostupné z:

http://www.mofa.gov.vn/vi/tt_vietnam/nr040810154926/

² Viz obr. č. 1.

³ Anglicky Central Highlands.

Nguyên nacházejí a uvádím stručný přehled historie důležitý pro danou oblast. Dále se věnuji politické situaci a s ní spojeným problémům národnostních menšin ve Vietnamu. Ačkoliv v této první části píšu o menšinách v oblasti Tây Nguyên všeobecně, informace jsou platné i pro menšinu Ê Đê, která je hlavním tématem práce.

Ve druhé, stěžejní části práce, se již věnuji samotné minoritě Ê Đê. S odkazem na historické prameny a archeologické nálezy nejdříve popisují příchod minority na území Vietnamu, poté se věnují jejímu rozmístění v současnosti a okrajově píše o aktuálních problémech spojených přímo s touto menšinou. Poté je již prostor pro hlavní téma práce, a tedy odívání a popis vybraných slavností a ceremoniálů. Je nutné zdůraznit, že jak způsoby odívání, tak průběh slavností a ceremoniálů popisují pouze v současné podobě. Co se týče hlavních zdrojů, vycházela jsem především z anglicky a vietnamsky psané literatury. Důležitým pramenem pro mne byly publikace a nahrávky obřadů a slavností minority Ê Đê, které se mi podařilo získat v Muzeu provincie Đák Lák.⁴

Poznámka k transkripci

Při psaní ve vietnamštině jsem použila obecný úzus přepisu vietnamských slov do češtiny. Plně zachovávám vietnamskou diakritiku a skloňuji pouze koncovku. Vzhledem k tomu, že minorita Ê Đê disponuje vlastním jazykem, uvádím odborné názvy (jedná se především o části oděvů či terminologii popisující průběh slavností a ceremoniálů) ve vietnamské transkripci jazyka Ê Đê.

⁴ Bảo tàng Đák Lák. Etnografické muzeum, které se nachází ve městě Buôn Ma Thuột v provincii Đák Lák. Budova původně sloužila jako jedna z mnoha rezidencí císaře Bảo Đạie, v roce 1940 však byla přestavěna do podoby obydlí minority Ê Đê a stala se muzeem. V první části návštěvníci naleznou velké množství informací o minoritě Ê Đê a M'Nông, ukázky tradičních oděvů, pracovních nástrojů, modely obydlí a širokou škálu tematických filmů. Druhá část muzea je pak věnována expozici o přírodním a hospodářském potenciálu provincie Đák Lák.

1 Základní informace o oblasti Tây Nguyên

Oblast Centrální vrchoviny, vietnamsky Tây Nguyên, oficiálně zahrnuje 4 provincie⁵ ve střední části Vietnamu. Přírodním ohraničením tohoto území je v severní části řeka Bùng (provincie Quảng Nam), v jižní části nížina Đồng Nai a řeka Sài Gòn, na západě hranice s Laosem a Kambodžou a na východě pak Annamské kordiléry (Trùng Sơn).⁶ Konkrétně se tedy rozkládá od 17. rovnoběžky v provincii Kon Tum dále na jih přes provincie Gia Lai, Đắc Lắc, Đắc Nông a Lâm Đồng.⁷

Tây Nguyên zabírá území velké přibližně 55.000 km². Geograficky se jedná o řadu náhorních plošin, které jsou z velké části složeny z úrodné bazaltické půdy a hustě zalesněny. Mezi největší náhorní plošiny (cao nguyên) v Tây Nguyên patří plošiny Kon Tum (500 m n. m., provincie Kon Tum), Pleiku (Plây Cu, 800 m n. m., provincie Gia Lai), Đắc Lắc (Buôn Ma Thuột, 800 m n. m., provincie Đắc Lắc), Di Linh a Bảo Lộc (1000 m n. m., provincie Lâm Đồng).⁸

Celá oblast je charakteristická nerovným terénem s množstvím řek v údolích. Většina z nich se vlévá do Mekongu, výjimkou jsou jen řeky Sông Đà Rằng (Sông Ba, provincie Kon Tum a Gia Lai) a Đồng Nai (provincie Lâm Đồng) a jejich přítoky, které se vlévají rovnou do Jihočínského moře.⁹

1.1 Etnolingvistická charakteristika oblasti Tây Nguyên

Vzhledem k tomu, že v této práci pracuji s termínem „národnostní menšina“ (dân tộc thiểu số), je třeba jej definovat. *Velký sociologický slovník* menšinu definuje jako obecně jakoukoliv skupinu lidí, která se vyznačuje sociologicky významným společným znakem, a početně se nemůže rovnat skupině tvořící v dané společnosti

⁵ Různé zdroje uvádějí odlišné informace ohledně počtu provincií patřící do Tây Nguyên. Důvodem je především to, že část domorodého obyvatelstva žije i v sousedících provinciích. Vietnamsky i anglicky psané zdroje se v tomto rozcházejí většinou v počtu jedné až třech provincií.

⁶ Nejvyšší vrchol Phou Bia má výšku 2598 m a nachází se na území Laosu.

⁷ Viz obr. č. 2.

⁸ Bé Việt Đẳng. *Dân tộc học Việt Nam*. Hà Nội 2006, s. 374-376.

⁹ Saleminck, Oscar. *The Ethnography of Vietnam's Central Highlanders*. London 2003, s. 27.

většinu.¹⁰ Mezi významné společné znaky v tomto případě řadíme jazyk, kulturu, historii, tradice a etnicitu. Pojem etnicita je definován jako vzájemně provázaný systém materiálních i duchovních kultur, rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu. Faktory tohoto systému působí ve vzájemné interakci a formují tak etnické vědomí člověka, jeho etnickou identitu a orientaci. Pro uznání těchto faktorů jako etnicky příznačných je nutná jejich hromadnost, trvalost, stabilita a obecná srozumitelnost. Všechny etnické faktory nemusí nutně sdílet všichni příslušníci etnika.¹¹ Konečně pojem národnostní menšina tedy definujeme jako etnickou menšinu oficiálně uznanou daným státem. Oficiální vietnamská klasifikace z roku 1979 zahrnuje 54 národnostních menšin na území Vietnamu. Majoritu tvoří z 87% etnikum Viêt. Ve Vietnamu v současnosti žije kolem 90 milionů lidí.¹²

Klasifikace se řídí dle několika kategorií jako je jazyk, kultura, způsob života či etnicita. Bohužel nezohledňuje fakt, že mnohé menšiny mají své další podskupiny, které se vyznačují odlišným kulturním či historickým pozadím. Reálná klasifikace by tak ve výsledku byla mnohem obsáhlejší, než je tomu v současnosti.

V oblasti Tây Nguyên a přilehlých provinciích žije kolem 20 národnostních menšin. V období před začátkem 20. století byla tato oblast výhradně jejich územím. To se ovšem začalo měnit s příchodem Francouzů, dále v důsledku válek a v současnosti se vznikem nových ekonomických zón. Tento fakt je spojen s masivním stěhováním majoritní skupiny Viêt (Kinh) z nížin směrem do Tây Nguyên¹³, což je také jedním z důvodů tamních problémů a nepokojů, o nichž se budu zmiňovat v dalších kapitolách. Dle údajů z roku 2009 patřily mezi nejpočetnější národnostní menšiny Gia Rai (409 000), Ê Đê (330 000), Ba Na (205 000), Cơ Ho (146 000), Nùng (135 000), Xơ Đăng (114 000) a Tày (105 000).¹⁴ V současnosti však region obývá přes 4 miliony Viêtů a pouze 1 milion příslušníků národnostních menšin.

¹⁰ Petrusek, Miloslav. *Velký sociologický slovník*. Praha 1996, s. 605.

¹¹ Petrusek, op. cit., s. 276.

¹² Dne 21. 3. 2014 počet obyvatel Vietnamu dosáhl 90 mil. Jedná se tak o 13. nejlidnatější země světa. [online] 2015 [cit. 2015-06-25]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asia/vietnam/index.html>

¹³ Ibid. Salemink, s. 29.

¹⁴ Údaje z roku 2009. [online] 2015 [cit. 2015-06-25]. Dostupné z: <http://www.gso.gov.vn/Modules/Doc_Download.aspx?DocID=12724>

Národnostní menšiny v Tây Nguyên jsou řazeny do dvou jazykových rodin.¹⁵ První z nich je austro-asijská jazyková rodina, konkrétně její mon-khmerská větev. Sem patří například jazyky menšin Ba Na, Xơ Đăng, Cơ Ho, Giè Triêng, Bru-Vân Kiều či Cơ Tu. Do austro-asijské jazykové rodiny, avšak do její viet-muongské větve, patří i vietnamština. Z historického hlediska lze obecně říci, že příslušníci této jazykové rodiny v minulosti migrovali z oblasti jižní Číny (provincie Jün-nan) jak směrem do Indie, tak podél řeky Mekong přes území dnešního Thajska, Barmy, Laosu, Kambodži a Vietnamu. Austro-asijská jazyková rodina se může překrývat s tajsko-kadajskou, kam je řazena thajština, laoština a v případě oblasti Tây Nguyên i jazyk národnostních menšin Nùng či Tày.¹⁶

Druhou rodinou je austronéská jazyková rodina, konkrétně její malajsko-polynéská větev. Do této skupiny spadají jazyky Gia Rai, Ê Đê, Ra Glai nebo Chu Ru.¹⁷ O národech austronéské jazykové rodiny lze obecně říci, že začaly před cca 5 000 lety migrovat z Tchaj-wanu směrem na jih, kde se usadily na území dnešních Filipín, Indonésie a dále přes Indický oceán až na Madagaskar.¹⁸

1.2 Historie oblasti

V následující kapitole stručně popisují historický vývoj v oblasti, jehož znalost je nezbytná pro porozumění současné situace národnostních menšin v Tây Nguyên. Vycházím především z odborné práce „*Aktuální problémy zemí východní Asie*“, kde část věnovanou Vietnamu napsala Mgr. Mária Strašáková.

Jak již zmiňuji výše, oblast Tây Nguyên až do 19. století obývaly především národnostní menšiny. Uznávaly oficiální vládu královského dvora, pravidelně odváděly tribut a zároveň si udržovaly kulturní autonomii. Po kolonizaci území pod tzv. Francouzskou Indočínu¹⁹ (1887 – 1954) začali Francouzi v této oblasti zakládat plantáže kaučuku, kaka a kávy. Národnostní menšiny tím tak přicházely o svou půdu a možnost obživy. V roce 1946 vypukla první Indočínská válka, která trvala

¹⁵ Ibid. Salemink, s. 31.

¹⁶ Howard, Michael C. *Textiles of the Central Highlands of Vietnam*. Bangkok 2002, s. 1-3.

¹⁷ UNHCR. *Vietnam: Indigenous minority groups on the Central Highlands*. 2002, s. 4-5. Ke stažení na: <http://www.refworld.org/pdfid/3c6a48474.pdf>

¹⁸ Howard, op.cit., s. 3-4.

¹⁹ Francouzská Indočína, vietnamsky Liên bang Đông Dương, vznikla v roce 1887 spojením koloniálních území Annamu, Tonkinu a Kočínčiny (tato tři území tvoří dnešní Vietnam), Kambodžského království a později i Laosu pod nadvládu Francie.

do roku 1954. V této válce se národnostní menšiny přidaly na stranu osvobozenického levicového hnutí Việt Minh, a bojovaly tedy proti Francouzům.

Po skončení první Indočínské války, která pro Francii skončila porážkou, bylo na ženevské konferenci dohodnuto dočasné rozdělení Vietnamu podle 17. rovnoběžky. Oblast Tây Nguyên se tak stala součástí jižního Vietnamu a spadala pod vládu prezidenta Ngô Đình Diệma²⁰, který zrušil její autonomní status a začal praktikovat politiku asimilace a diskriminace národnostních menšin. Také nechal do oblasti přesídlit tisíce katolických Việtů, kteří tak znovu začali zabírat menšinám zemědělskou půdu.

V roce 1964 započala válka v rámci vietnamsko-amerického konfliktu, která trvala do roku 1973. Oblast Tây Nguyên, ležící na hranici obou vietnamských států, se tak stala významným místem těchto střetů. Mnoho příslušníků národnostních menšin se přidalo na stranu USA, za což byli po skončení války umístěni v převýchovných táborech. Tento konflikt skončil porážkou USA a sjednocením Vietnamu v roce 1976. Komunistický režim přislíbil obyvatelům Tây Nguyên navrácení politické autonomie, k čemuž však nikdy nedošlo. Naopak byl znovu zaveden program přesídlování Việtů do nově vytvořených ekonomických zón a znovu se opakoval proces zabírání zemědělské půdy a snaha asimilovat domorodé obyvatele. I přesto je tato oblast v současnosti relativně málo osídlena a stále tak může přijímat migranty z přelidněných nížin. Zároveň zde bylo zavedeno pěstování ekonomicky výnosných plodin, těžba nerostných surovin (bauxit, minerály) a vzácného dřeva. Oblast také byla vytipována jako vhodné místo pro stavbu vodních elektráren.²¹

1.3 Současná politika vůči národnostním menšinám

Ve své ústavě i legislativě má Vietnam zakotveno, že je multietnickým a multikulturním státem s respektem etnické a kulturní rozmanitosti. Etnikum Việt sice tvoří jádro kultury celého vietnamského národa, oficiálně je však na stejné úrovni jako ostatní 53 národnostních menšin a má stejná práva i povinnosti. Formálně tedy mezi všemi etniky panuje rovnost. Na sjezdy Národního shromáždění

²⁰ Ngô Đình Diệm vládl v letech 1955 – 1964, po celou dobu patřil ke spojencům USA.

²¹ Kolektiv autorů. *Aktuální problémy zemí východní Asie*, s. 25-27. Ke stažení na:

http://udlv.ff.cuni.cz/oppa/files/aktualni_problemy.pdf

jsou tak zvaní zástupci nejpočetnějších národnostních menšin, kteří celkově tvoří okolo 17% všech zúčastněných. V roce 2001 se dokonce uskutečnilo zvolení Nông Đúc Mạnhe (etnikum Tày) do čela komunistické strany.²²

Mimo toto oficiální uznání vláda investuje nemalé finance zejména do odlehlých (a tudíž špatně přístupných) oblastí za účelem zefektivnění zemědělské produkce, snížení chudoby, zvýšení vzdělání, rozvoje infrastruktury nebo začleňování menšin do majoritní společnosti. Tento postup oficiálně platí celoplošně, tzn. i v oblasti na severu země, kde je též vysoká koncentrace národnostních menšin, a to zejména v horských oblastech.²³

Navzdory všem těmto aktivitám je však situace okolo národnostních menšin stále nejasná a často vyhrčená. Národnostní menšiny nezastupuje žádná nevládní strana ani organizace, která by působila na celostátní úrovni. Prostor pro lobování za výrazné změny a lepší podmínky je tak velmi malý.²⁴

1.4 Aktuální problémy národnostních menšin

Mezi aktuální problémy, které národnostním menšinám v Tày Nguyen fakticky snižují šance na rovnoprávné soužití s Viěty, patří otázka vlastnictví zemědělské půdy a dále otázka náboženství.

Zemědělství národnostních menšin zde odjakživa spočívalo ve žďáření. Lidé tedy půdu získávali pomocí kácení a vypalování lesního porostu. Na jednom poli se pěstovalo více plodin najednou, nejčastěji rýže, tykve, kukuřice, sladké brambory, melouny či bavlník. Jedno takové pole se využívalo po dobu 10-15 let, poté se nechalo stejnou dobu ležet ladem. Každá rodina měla svou část půdy v osobním vlastnictví.²⁵

Po druhé indočínské válce (1946-1954), nastalo období „budování socialistického státu“. Příslušníci národnostních menšin byli označeni za primitivní a pověřivé nomády, jejich způsob zemědělství za nevhodný a zpátečnický a nastala kolektivizace v podobě zakládání lesnických a zemědělských družstev, do kterých museli vstoupit všichni, kdo doposud vlastnili pozemky. S tím byla spojená i tzv.

²²Jednalo se o reakci na masivní protesty menšin v oblasti Tày Nguyen. Lepreecha, Prasit. *Changeling the limits*. Bangkok 2008, s. 60.

²³UNHCR. *Vietnam: Indigenous minority groups on the Central Highlands*. 2002, s. 10-13. Ke stažení na: <http://www.refworld.org/pdfid/3c6a48474.pdf>

²⁴Ibid. Lepreecha, op. cit., s. 60-61.

²⁵Kolektiv autorů. *Ethnic Minorities in Vietnam*. Hanoi 2010, s. 205-206.

sedentarizace, tedy snaha donutit menšiny, aby se trvale usadily na jednom místě a hospodařily pouze na něm. Největší problém celé této teorie spočíval v tom, že ačkoliv se žďáření zdálo jakkoliv zpátečnické, v dané oblasti jde o jediný způsob, jak z půdy dlouhodobě těžit maximum.²⁶

Tento krok byl oficiálně dobrovolný. Pokud ho však někdo nesplnil, neměl nárok na zemědělskou půdu, která i tak dosahovala velmi nízké kvality, jelikož úrodnější oblasti byly obsazeny Viěty, kterým také bylo umožněno hospodařit na několikanásobně větší ploše.

Vláda se také zavázala ke splnění několika cílů, např. zvýšení úrovně vzdělání a technické vyspělosti. Zároveň však přislíbila respektování „pozitivních stránek každé minority“. Oficiálně vládla strategie přeměny příslušníků národnostních menšin na socialisticky smýšlející skupinu, fakticky se však jednalo o snahu co nejdůslednější asimilace s Viěty a jejich začlenění do nového socialistického státu.

S tím byla spojena i nová politika ohledně „zpátečnických zvyků“ národnostních menšin. Pro veškerá setkání, slavnosti i rituály spojené se svatbami či pohřby muselo být komunistickou stranou uděleno povolení. Bylo tedy třeba zavést novou formu kontroly této oblasti a místní vůdce každé vesnice tak nahradili komunističtí kádři. Tomu napomohli i nově přesídlení Viětové, kteří udržovali socialistického ducha a měli tak upevňovat socialismus.²⁷

Velkou změnou také bylo donucení domorodců přesídlit z jejich tradičních obydlí²⁸ do klasických domů. Tím trpí celá skupina, neboť v těchto domech (konkrétně v domě vůdce) se setkávají všichni obyvatelé vesnice při tradičních obřadech a slavnostech. Tradiční dům tak plní především účel stmelování nejen rodiny, jejíž všichni členové žijí v domě společně, ale i celé vesnice.

Všechny tyto změny pochopitelně vedly a stále vedou ke konfliktům mezi nově usídlenými Viěty, novou politikou a národnostními menšinami, které můžeme v dané oblasti prakticky označit za domorodce.

Dalším, poměrně novým problémem je otázka náboženství. Mnoho národnostních menšin totiž v posledních letech konvertovalo k protestantismu. V současnosti je v oblasti okolo 500 000 protestantů a 200 000 katolíků. Tato

²⁶ Duncan, Christopher (ed.). *Civilizing the Margins*. New York 2004, s. 195-203.

²⁷ Ibid. Duncan, s. 195-203.

²⁸ Jedná se o jednopodlažní domy na kůlech, původně až 100m dlouhé.

náboženství jsou vládou považována za známku zahraničního vlivu²⁹ a tím pádem značí nebezpečí, což se dle vlády projevilo právě při protestech v únoru 2001.³⁰

Za aktuální problém lze považovat i šanci uplatnění příslušníků národnostních menšin na pracovním trhu. Ačkoliv se vietnamský trh otevřel zahraničním investicím a pracovních míst tak přibylo, sejdou-li se dva žadatelé, konkrétně Viêt a příslušník menšinového etnika, přednost dostane uchazeč z etnika Viêt. Důvodem je jak etnický původ, tak od Viêtů odlišné kulturní zvyklosti, ale i nedostatečná kvalifikace, která je ovšem zapříčiněna špatným přístupem menšin ke vzdělání.

²⁹ Ve Vietnamu převažuje jako tradiční náboženství buddhismus. Křesťanská víra (tedy víra okupantů) je považována za nežádoucí.

³⁰ Duncan, Christopher (ed.). *Civilizing the Margins*. New York 2004, s. 195-203.

2 Minorita Ê Đê v oblasti Tây Nguyên

Následující kapitola shrnuje základní informace užitečné pro porozumění dalšímu textu, kde jsou popisovány způsoby odívání a průběh vybraných slavností. Konkrétně se jedná o historii minority a tradiční způsob života.

Usídlení minority Ê Đê v Tây Nguyên je samotnou minoritou líčeno v jejich folklorním umění a vyprávěných legendách a příbězích. Co se týče archeologických nálezů v oblasti Tây Nguyên, stopy vedou do prvního desetiletí před naším letopočtem, kdy celosvětově docházelo k migraci etnických skupin (největším příkladem je pohyb těchto skupin z jihu Indie podél Mekongu a jejich usazení na územích dnešní Malajsie, Indonésie a Filipín). Dle vietnamského vědce Nguyễn Khắc Sủa³¹ přišli první lidé obývat toto území asi před 3 000 - 4 000 lety, což je tvrzeno na základě archeologických nálezů z oblasti Krông Năng, Ea Kar a Krông Păk. Zde byly nalezeny nástroje denní potřeby a hudební nástroje. Několik skupin z malajsko-polynéské a mon-khmerské jazykové skupiny se usadilo na pevnině a později se střetly na území dnešního Tây Nguyên v oblastech střední vysočiny a hor. Tito první osadníci jsou tedy považováni za předky dnešních etnických menšin – včetně minority Ê Đê. Jejich nejvyšší koncentrace osídlení je na vysočině Đăk Lăk, dále osidlují horské oblasti Khánh Hòa, Phú Yên, Đăk Nông a Gia Lai.

Ze současného rozmístění Ê Đê v provincii Đăk Lăk³² je patrné, že tato minorita je zde nejpočetnější. Dle údajů z roku 2009 žilo v Đăk Lăku 298 534 příslušníků minority Ê Đê, která je zároveň řazena mezi domorodé národy (các dân tộc bản địa).³³ Toto číslo zahrnuje i podskupiny Ê Đê, mezi které patří Kpă, Adham, Krung, M'Dhur, Drao, Blô, Bih. Tyto podskupiny pak zahrnují další skupiny: Ktul, Êpan, K'an, Dliê, Ruê, Dong, Kay, Dong Măt, Êning, A rul, Hwing, K'rông...³⁴

K domorodým národům Đăk Lăku dále patří minorita Mnông (40 344 příslušníků) a Giarai (16 129 příslušníků).³⁵

³¹ Nguyễn Khắc Sủa . *Khảo cổ học tiền sử Đăk Lăk* („Prehistorická archeologie Đăk Lăku“).

Hà Nội 2010.

³² Viz obr. č. 3.

³³ Průvodce muzeem *Bảo tàng Đăk Lăk*. 2011, s. 13-14.

³⁴ Trương Bì. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 12-18.

³⁵ Průvodce muzeem *Bảo tàng Đăk Lăk*. 2011, s. 14.

2.1 Podoba tradiční vesnice minority Ê Đê

Tradiční vesnice (buôn) funguje jako společensko-kulturní celek a vlastní určitá území (ala buôn), na kterých lidé hospodaří. Menší vesnice čítá okolo 20 domů, velká pak 50 – 70 domů. Vzhled domů je v tomto případě velmi charakteristický. Jedná se o dlouhé stavby ve tvaru lodi, spodní část stojí na kůlech a je podpírána dřevěnými sloupy. Konstrukce domu jako taková není viditelná, v prostoru pod domem jsou chována menší domácí zvířata jako např. prasata, kuřata nebo kachny. V prostoru kolem domu jsou chována větší zvířata jako buvoly, voli či kozy. Tato zvířata slouží nejen na maso či pro zemědělskou práci, ale i jako oběti při slavnostech a ceremoniálech.

Délka domu závisí na počtu jeho obyvatel. V minulosti byly domy dlouhé až 100m, dnes je to pouze okolo 30 – 40m.³⁶ Dům je jednopodlažní a je rozdělen do dvou hlavních částí: přibližně třetina celého prostoru je vyhrazena pro návštěvy a činnosti rodiny, zbytek domu je pak přepažen a rozdělen do místností pro páry. Celá rodina žije pohromadě, v případě sňatku se manžel stěhuje do rodiny manželky (což je přesně naopak v porovnání s tradičními sňatky Viêtů).

Obyvatelé vesnice se navzájem dobře znají a jsou propojeni na základě vzájemné pomoci mimo jiné i profesního rázu, kdy si pomáhají při rozličných příležitostech: svatby, stavby domů, pohřby, výroba nábytku apod.³⁷

2.1.1 Současná podoba vesnice

Současná podoba vesnice se od té tradiční samozřejmě liší. Původní dlouhý dům a pozemek kolem něj jsou oploceny, na pozemku je zároveň postaven malý cihlový dům, kde rodina ve skutečnosti žije. Tradiční dům slouží pro setkávání během významných obřadů či k uvítání hostů, v poslední době se také rozmáhá snaha využít tyto prostory jako zajímavost pro turisty. Některé domy tak slouží jako malá muzea, kam se turisté mohou po předchozí domluvě podívat. Provádí vždy majitel domu.

Zajímavostí jsou květinové zahrádky, které jsou vidět téměř před každým domem a mají výhradně dekorativní účel. Na pozemku za domem je pěstována zelenina, ovoce a chována zvířata (většinou slepice či prasata). Většina tradičních

³⁶ Viz obr. č. 4.

³⁷ Nguyễn Văn Huy a kol. *Bảo tàng Dân tộc học Việt Nam*. Hà Nội 2005, s. 56-60.

domů ve vesnici je zrekonstruována, majitelé jsou na ně hrdí a uchovávají je jako památku po předcích.³⁸

2.2 Tradiční způsob zemědělství

Jak jsem se zmínila výše, jako tradiční způsob zemědělství je v celé oblasti Tây Nguyên praktikováno tzv. žďáření. Je vykácen a vypálen les, půda je zorána a poté se sází. Na jednom poli (hma) je pěstováno více plodin najednou, nejčastěji to jsou různé druhy dýní, melouny, bavlník, rýže, kukuřice nebo sladké brambory. Dále jsou vyčleněna území pro pěstování samotné rýže, která tvoří hlavní složku potravy. Kolem polí jsou vykopány příkopy a strouhy, což slouží jako ochrana proti zvířatům a zároveň tvoří hranice pole. Mezi tradiční zemědělské nástroje patří motyky, mačety s bambusovou rukojetí (kgã nãh) pro kácení stromů, krumpáče (wãng briêng), bambusové hrábě (hwar), bambusová košťata, tyče pro sázení (đing nuh), nůše a brašny. V místech, kde je pěstována vodní rýže, jsou využívány dřevěné kánoe.³⁹

V období od dubna do listopadu je v oblasti období dešťů, od prosince do konce března pak období sucha. Plodiny se kromě rýže sklízí jednou ročně, v blízkosti řek či jezer je pěstována vodní rýže. V závislosti na kvalitě půdy a aktuálním počasí probíhá sklizeň vodní rýže až 3x ročně s produkcí kolem 10 tun na hektar půdy.⁴⁰

2.2.1 Současná podoba zemědělství a možnost obživy

Vzhledem k tomu, že je ve Vietnamu povoleno soukromé podnikání, má řada Ê Đê svá pole, kde pěstují především rýži a kávu. Káva z této oblasti je vyhlášena exportní surovinou, vyváží se však z polí, která jsou vlastněna především Việty. Ê Đê tak pěstují plodiny pro vlastní spotřebu, popřípadě je prodávají na území Vietnamu. Rozloha půdy, kterou mohou vlastnit, totiž zdaleka nestačí na to, aby byla produkce dostatečně vysoká pro export.

³⁸ V roce 2013 se mi podařilo navštívit vesnici minority Ê Đê v blízkosti města Buôn Ma Thuôt v provincii Đắk Lắk. Po předchozí domluvě na městském odboru pro kulturu se naši skupiny ujal majitel jednoho z domů ve vesnici a poté nás vesnicí provedl.

³⁹ Đặng Nghiêam Vạn a kol. *Ethnic Minorities in Vietnam*. Hanoi 2010, s. 205-206.

⁴⁰ Trương Bì. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 44-45.

Jako přivýdělek je praktikováno košíkářství, hrnčířství, kovářství, opravy zemědělských strojů a tkaní textilií. Z vesnic v okolí Buôn Ma Thuôt je možnost jezdit za prací do města. Většinou se jedná o zednické a dělnické práce.

2.3 Sociální diference v tradiční vesnici

Nejdůležitějšími osobami ve vesnici jsou dle tradičního uspořádání kmenoví a vojeňští vůdci, správce vodního zdroje, vůdce vesnice, správce zemědělské půdy, soudce, věštcí a šamani. Nižší třídu tvoří rolníci a v nejnižší třída byla v minulosti tvořena otroky. Otroci byli skutečně zvláštní skupina, neboť připadli rodině vůdce, kde s nimi bylo zacházeno na stejné úrovni jako s ostatními členy rodiny. Jakmile splatili pokutu, kterou jim vesnice udělila, byli propuštěni. Poté se mohli usadit a založit rodinu, stále však zůstali podřízeni svému vůdci a již se nemohli vrátit do své rodné vesnice.

Dle tradice je vesnice řízena člověkem, který se nazývá Pô pin ea. Tento člověk v minulosti našel zdroj vody, kolem kterého následně byla založena vesnice. Zastává důležité funkce v duchovním životě vesnice, a to především dohled nad slavnostní k uctění ducha vod. V současnosti tuto funkci nahrazuje Khoa sang, což je nejstarší a tím pádem nejvíce respektovaná žena. Řídí záležitosti komunity a uklidňuje konflikty, je odpovědná za veřejný majetek včetně dědictví předků: bronzové gongy, nádoby pro přípravu tradičního alkoholu či veškeré nástroje pro hudebníky. Další důležitou osobou ve vesnici je Pô phát khi, jež zastává funkci soudce zvykového práva. Je znalý všech zvyků, sociálních i kulturních náležitostí a na základě toho má právo soudit případné přestupky.

Hlavou celého rodu (tzn. celé vesnice) je Khoa djuê, který dohlíží na poklidné vztahy mezi jednotlivými rodinami a pomáhá řešit případné problémy. Další důležitou funkcí je Pô lãn, který má na starost přípravu slavnosti pro uctívání boha Země a organizuje uctívání dalších duchů a božstev.

2.3.1 Sociální diference v tradičním modelu rodiny

Sociální dělení v rodině Ê Đê není zvláště zřetelné. Občas se rodina dělí do dvou linií Niê a Mlô, tedy ženské a mužské. Zajímavostí je, že celá společnost je tradičně matriarchální a matrilineární. Dívka žádá o ruku chlapce, dívčina rodina tedy nosí dary do chlapcovy rodiny a po svatbě jde manžel žít do domu manželky. Děti mají manželčino příjmení a jména pro ně vybírá jejich matka či porodní asistentka (buê) pomocí rituálu. Vždy se jedná o jméno z rodové linie

matky. Z důvodu matrilinearity je dědičné právo na straně dcery, primárně té nejmladší.

V současné době matriarchát zvolna ustupuje patriarchátu, a to především z důvodu úlohy muže jako živitele rodiny. Muži jezdí do města za prací, ženy zůstávají doma a starají se o děti a domácnost.⁴¹

⁴¹ Đặng Nghiêm Vạn a kol. *Ethnic Minorities in Vietnam*. Hanoi 2010, s. 207-209.

3 Kulturní život

Kultura je jedním z klíčových faktorů života Ê Đê, na kterém menšina zakládá svou identitu. Mezi základní pilíře tradiční kultury Ê Đê patří eposy, hudba a tkaní látek. Kultura Ê Đê dále vyniká hrnčířstvím a výrobou soch ze dřeva.

3.1 Eposy (khan)

Eposy (khan) minority Ê Đê jsou tradiční folklorní záležitosti a jsou ústně předávány z generace na generaci. Vypráví se ve verších až několik nocí a jde o velkou společenskou událost. Většinou se recituje za špatného počasí, kdy se nedá pracovat venku, po sklizni nebo během slavností. Někdy jsou dokonce recitovány i na poli pro rolníky. Tyto eposy zná každý obyvatel vesnice. Často jsou v nich velebeni hrdinové bojující proti zlu – to má často podobu přírodní katastrofy nebo jakéhokoliv násilí. Také vyprávějí o touze po svobodě, ale i o historii minority.

Mezi oblíbené eposy samozřejmě patří i ty o lásce.⁴² Nejznámějším je epos Ďám Săn (Klei Khan Y Dam San), který má sedm částí. Hlavním tématem je kulturní zvyk Chuê nuê, dle kterého si vdova musí vzít jednoho z pokrevních příbuzných svého zemřelého manžela. Hrdina eposu, mládenec jménem Ďám Săn, byl nucen si vzít dvě sestry – Hnhí a Hbhí, manželky svého děda. To však odmítl, a tak ho náčelník vesnice ubil k smrti svou dýmku. Poté ho přivedl zpět k životu a Ďám Săn si obě sestry vzal. V následném boji pak porazil nejsilnější náčelníky a sám se stal hlavou vesnice, mezitím co obě jeho ženy nešťastnou náhodou zemřely (spadl na ně strom, který Ďám Săn kácel). Ďám Săn se poté vydal do nebe, aby získal manželku Boha Slunce a přerušil tak tradici zvyku Chuê nuê. Bůh Slunce mu nařídil, aby znovu přivedl svoje manželky k životu, což Ďám Săn učinil a poté v boji s Bohem Slunce zemřel. Jeho duch se proměnil v mouchu, která vlétla do úst jeho sestře a ta následně otěhotněla. Porodila tedy Ďám Sănova synovce,

⁴² Epic – a distinctive culture of Ede. [online] 2015 [cit. 2015-06-25]. Dostupné z www

<<http://vovworld.vn/en-US/Colorful-VietnamVietnams-54-ethnic-groups/Epic-a-distinctive-culture-of-the-Ede/208955.vov>>

který následně musel pokračovat ve zvyku Chuê nuê a vzít si tak obě vdovy Hnhí a Hbhí.⁴³

3.2 Hudba

Hraní na hudební nástroje, tanec a zpěv jsou nedílnou součástí každodenního života Ê Đê. Nejčastěji používanými hudebními nástroji jsou gongy, činely, bubny, flétny, xylofony a strunné nástroje. Pro jejich výrobu slouží bambus, různé druhy dřeva, rohovina a kovy. Všechny nástroje jsou vyráběny tak, aby navzájem ladily. Nejzajímavější součástí této skupiny nástrojů jsou právě gongy (knăh)⁴⁴, které jsou zároveň i kulturním dědictvím Ê Đê a v roce 2005 byly zařazeny na seznam UNESCO.

Úplná souprava obsahuje deset gongů různých velikostí. Jsou pojmenovány dle hierarchie v rodině vlastníka, tedy např. největší gong se jmenuje H'gor (což označuje nejstarší ženu v rodině), další gong nese jméno chiêng Char (nejstarší muž v rodině) atd. Na gongy se hraje střídavě s činely a bubny, na všechny tyto nástroje hráči hrají bambusovou paličkou, jejíž konec je omotaný látkou. Pravou rukou se hraje, přikládáním levé ruky se kontroluje rytmus. Plný a silný zvuk těchto gongů je přirovnáván hřmění bouře v lesích a horách.

Hra na tyto nástroje je tradiční kulturní záležitostí. Zprostředkovává komunikaci s bohy a duchy a je praktikována především jako součást slavností a rituálů. Gongy jsou velmi ceněny a představují největší bohatství celého klanu.⁴⁵

⁴³ Bài ca chàng Đam Săn („Píseň Đam Săna“). [online] 2015 [cit. 2015-06-25]. Dostupné z www <<http://e-cadao.com/tieuluan/vanhua/nguoiede.htm>>

⁴⁴ Viz obr. č. 5.

⁴⁵ Trương Bi. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 106-111.

4 Odívání

Touto kapitolou bych ráda uvedla část práce o tradičním odívání minority Ê Đê. Tkaní vlastních látek a jejich zdobení patří mezi udržované tradice mnoha etnických menšin v Tây Nguyênu, Ê Đê nevyjímaje.

Tradičně získávají Ê Đê přízi z bavlníku, který si sami pěstují a přízi vyrábí z jeho zralých semen. Vlákna pak barví a tkají z nich látku. V současné době však přízi spíše nakupují od lokálních dodavatelů nebo na tržištích.⁴⁶ Dle informací, které jsem získala při návštěvě vesnice Buôn Ju, je tento způsob získávání příze v současné době výhodnější a snadnější. Některé rodiny nakupují i hotové látky, ze kterých pak pouze šijí a tradiční způsob tkaní předvádějí turistům na přání. K prodeji pak nabízí vše od prostírání přes koberce, peněženky až po tradiční oděvy. K vidění jsou i oděvy z tradičně vyrobené příze, které lze také zakoupit – cena je však mnohonásobně vyšší než u oděvů z průmyslově vyrobené látky.

4.1 Barvení příze

Obecně známým a hojně užívaným přírodním barvivem je v Asii indigo, které se získává z indigovníku barvířského. Tento polokeř dorůstá výšky až 1 m a vyskytuje se napříč tropy a subtropy celého světa. Indigo je obsaženo v celé rostlině, nejvíce v listech. Ty jsou sesbírány a několik hodin louhovány ve vodě, která do sebe vtáhne barvivo. To je samo o sobě žluté, díky oxidaci se však stane modrým. Poté se listy z vody vyberou a dále se používají jako hnojivo nebo palivo. Aby všechny vrstvy žluté tekutiny dobře zoxidovaly, voda se promíchává dřevěnými lopatami. Díky tomuto postupu se začnou tvořit malá zrnka, která se v podobě tmavého kalu usazují na dně nádoby. Poté se nechá voda stát, aby se všechny vrstvy usadily a mimo té nejspodnější se odpustí. Modrý kal je pak pročištěn přes plátno a dále zahříván. Tak vznikne hmota – barvivo, které se poté nechá dobře proschnout a je připraveno k použití.⁴⁷

Příze je opakovaně namáčena a vařena v roztoku vody, alkoholu a indiga a tím získá požadovanou barvu. Poté se je třeba barvu zafixovat pomocí mořidla, kterým bývá louh, trísloviny, hašené vápno a kamenec (sůl kyseliny sírové). Mimo

⁴⁶ Howard, Michael C. *Textiles of the Central Highlands of Vietnam*. Bangkok 2002, s. 10.

⁴⁷ Indigovník barvířský. [online] 2015 [cit. 2015-06-25]. Dostupné z [www <http://botanika.wendys.cz/cizi/roslina.php?312>](http://botanika.wendys.cz/cizi/roslina.php?312)

modré barvy (mtam kha, mo ta mda) se dá řízenou mírou oxidace získat z indigovníku i zelená či černá barva (krum).⁴⁸

Pro barvení červenou barvou (h'rah) se používá hmyz z nadčeledi zvané červci. Tito malí brouci kolonizují větve vhodných hostitelských stromů. Mimo červeného barviva se využívají i k výrobě bezbarvého laku. Odstíny žluté (knit) se získávají z chlebovníku různolistého, konkrétně ze středu jeho kmene nebo také ze dřeva stromu jménem střemcha pozdní.⁴⁹

4.2 Způsob tkaní látky

Látky nejsou tkány na tkalcovském stavu, ale pomocí důmyslného systému, který funguje díky několika bambusovým tyčím a systematickému namotávání a posouvání příze. Nejstarší důkazy o tomto způsobu tkaní byly nalezeny na jihu Číny a dále v Indonésii. Na území Vietnamu se tento způsob dostal pravděpodobně díky výměnným obchodům za kultury Đông Sơn (1000 př. n. l.).⁵⁰

Látky tkají vždy ženy, které u práce sedí na bambusové rohoži, mají zapřená chodidla a celý „stav“ podpírají koleny. Předtím, než přízi natáhnou, přehodí ji kolem dvou bambusových tyčí, které jsou rovnoběžné, přičemž jedna z nich je upevněna ke stěně, o kterou žena opírá svá chodidla, a druhou má položenou na kolenou. Další dřevěnou tyč pak používá k natahování příze. Na zemi se pohybuje dopředu a dozadu, přičemž přízi podebírání a zaplétání, a zároveň ovládá další tyč tak, aby mohla natahovat další přízi.⁵¹ Dekorativní vzory jsou vytvářeny pomocí barevné příze, která je zaplétána ve svislém směru a tvoří pravidelný vzor. Nejvíce je používána černá příze, poté červená, žlutá, zelená, modrá a bílá.⁵² Jak praví jedno z mnoha přísloví Ê Đê: „Dcera musí umět tkát stejně tak dobře, jako syn musí umět lovit a ovládat samostříl.“⁵³

⁴⁸ The Art of Natural Dyes. [online] 2015 [cit. 2015-06-25]. Dostupné z [www](http://www.hilltribeart.com/artists_dyes.html)
<http://www.hilltribeart.com/artists_dyes.html>

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Howard, Michael C. *Textiles of the Central Highlands of Vietnam*. Bangkok 2002, s. 11.

⁵¹ Tkaní látky. Nahrávka pořizena 23. 8. 2013 ve vesnici, provincie Đák Lák. Viz příložený disk CD.

⁵² Trương Bi. *Người Ê đê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 62

⁵³ Ibid. Trương Bi, s. 47.

Na tomto „stavu“ ženy tkají sukně, haleny, bederní roušky, sítě proti komárům i velké pruhy látky, které jsou používány jako dekorace či jako příkrývky. Každá rodina ve vesnici má dva nebo tři takovéto „stavy“.⁵⁴

4.3 Vzory

Jednou z hojně používaných technik zdobení látek je u většiny minorit v Tâý Nguyênu tzv. doplňkový útek.⁵⁵ Útek je nit, která se provléká v příčném směru osnovou, stabilizuje polohu osnovních nití a vyplňuje tak plochu textilie.⁵⁶ Tato technika zahrnuje dva základní typy – přerušovaný a nepřerušovaný útek. Přerušovaný útek neboli vyšívání je technika, kdy je vzor omezen z obou stran pouze na určité části oděvu (např. lemování rukávů či límce). Nepřerušovaný útek je vzor, který je pravidelně vyšit po celé ploše látky. Oba tyto způsoby jsou v Tâý Nguyênu rozšířeny, u minority Ê Đê převažuje přerušovaný útek, kterým jsou zdobeny především bederní roušky, blůzy, sukně i dekorativní pruhy látek.⁵⁷

Další postup, který využívají minority v Tâý Nguyênu, je technika zvaná doplnění osnovy⁵⁸, kdy je další příze souběžně začleňována do základní osnovy tkaniny a tím vzniká vzor.⁵⁹ Většinou se jedná o pruhy vyplněné geometrickými vzory, někdy se jedná i o složitější motivy (symboly, zvířata, složité obrazce). Typ vzoru se liší dle druhu oděvu (jiný vzor najdeme na oblečení určeném pro běžné nošení a slavnostním oděvu pro nevěstu).⁶⁰

Jiným velmi zajímavým způsobem zdobení látky je tzv. ikat. Tento způsob je hojně využíván v Indii, Kambodži, Thajsku i Indonésii. Ve Vietnamu jej používají i jiné menšiny, např. Čamové. Tento způsob se od výše uvedených liší tím, že požadovaný vzor je na přízi nanesen ještě před samotným tkaním látky. Příze je na koncích svázána do svazků, rovnoběžně natažena a je na ní načrtnut požadovaný vzor. Svazky příze jsou následně omotány např. gumovými pásky na místech, která

⁵⁴ Tamtéž, s. 47.

⁵⁵ V angličtině supplementary weft.

⁵⁶ Supplementary Weave Techniques. [online] 2015 [cit. 2015-06-25]. Dostupné z [www](http://www.handmadesea.com/supplementary-weave-techniques/)
<<http://www.handmadesea.com/supplementary-weave-techniques/>>

⁵⁷ Howard, Michael C. *Textiles of the Central Highlands of Vietnam*. Bangkok 2002, s. 12.

⁵⁸ V angličtině supplementary warp.

⁵⁹ Supplementary Weave Techniques. [online] 2015 [cit. 2015-06-25]. Dostupné z [www](http://www.handmadesea.com/supplementary-weave-techniques/)
<<http://www.handmadesea.com/supplementary-weave-techniques/>>

⁶⁰ Trương Bi. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 92-93.

mají zůstat neobarvena, a namáčeny do různých barev. Poté jsou svazky rozvázány, příze se nechá proschnout, je znovu natažena a teprve poté utkána. Techniku ikat z celé minority Ê Đê využívá pouze její podskupina Bih, jejíž příslušníci šijí z této látky sukně (yêng pal) určené pro tanec.⁶¹

4.3.1 Další dekorativní techniky

Mimo vyšívání a barvení látek je využíváno i jiných dekorativních technik, například korálek, semen rostlin (slzovka obecná neboli Jobovy slzy)⁶² či kovových knoflíků. Ê Đêové zdobí tradiční ženský oděv korálky navléknutými na nit, kdy jeden konec nitě našijí na rameno blůzy a druhý na střed či konec rukávu.⁶³ Používají také tvrdá semena slzovky obecné (jinak také „Jobovy slzy“), která jsou všita na bederní roušku nošenou při slavnostních příležitostech.⁶⁴

4.4 Tradiční odívání

Oděvy, respektive jejich části, mají jednoduchou a složitou variantu. Rozdíl mezi nimi spočívá v hustotě a typu zdobení a také v délce jednotlivých částí (rukávy, bederní roušky). Jinak tedy vypadají oděvy určené pro každodenní nošení a jinak oděvy pro slavnosti či ceremoniály. Při všech činnostech všichni chodí bosí.

Oděvy určené pro slavnostní příležitosti jsou vysoce ceněné. Například tradiční slavnostní ženský oděv (Myêng) je vyvážen cenou tří buvolů.⁶⁵

Je nutné zdůraznit, že v kapitole o odívání popisují pouze jeho tradiční podobu. O současném způsobu odívání se zmiňují jen okrajově. Fotografie oděvů se nachází v přílohové části práce.

4.5 Každodenní odívání

Oděvy pro každodenní nošení jsou zároveň i oděvy pracovními. Nejsou tedy zdobené a nemají ani mnoho částí. Muži nosí bederní roušky (kpin) tmavé barvy a kolem hlavy mají ovázaný tmavý šátek do podoby malého turbanu.⁶⁶ Většinou nenosí žádné vrchní části oděvu. Pokud ano, jde o obyčejné tmavé haleny s krátkými

⁶¹ Howard, Michael C. *Textiles of the Central Highlands of Vietnam*. Bangkok 2002, s. 12-14.

⁶² Ibid. Howard, Michael C., s. 15.

⁶³ Trương Bì. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 93.

⁶⁴ Howard, Michael C. *Textiles of the Central Highlands of Vietnam*. Bangkok 2002, s. 12-15.

⁶⁵ Trương Bì. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 89.

⁶⁶ Ibid. Howard, Michael C. s. 26.

rukávy a kulatým výstřihem nebo o pruhy látky (abăn, apvăn), které si přehodí přes ramena.

Ženy chodí oblečeny ve tmavých sukních (eyiêng, myêng, yêng) a tmavých halenách s dlouhými nebo tříčtvrtečními rukávy a kulatým výstřihem. Sukně je sešita ze dvou pruhů látky a sahá ke kolenům nebo kotníkům. Váže se zleva doprava a vázání končí na pravé straně. Některé sukně jsou úplně bez dekorace, jiné jsou mírně zdobené vodorovnými pruhy s geometrickými motivy. Haleny mohou být lemovány červenými pruhy se vzory kolem spodní části a rukávů. Vzor také vede kolem podpaží a poté od půlky jednoho rukávu směrem přes výstřih až do půlky druhého rukávu.⁶⁷

4.6 Slavnostní odívání žen

Ženský slavnostní oděv má více názvů – záleží na míře zdobení a jeho ceně. Setkáváme se tedy s názvy myêng Đêch, myêng Đrai, myêng Kdruêch piêk nebo myêng Mút. Vždy se jedná o širokou sukni, kterou ženy nosí uvázanou okolo pasu s rozparkem po straně nebo vepředu. Délka končí těsně nad kotníky, látka má tmavě modrou barvu a je dokola zdobena pruhy červené barvy, ve kterých jsou bílé či žlutě vyšity geometrické vzory, motivy rýže, ryb, ptáků nebo osob.

Dále si ženy oblékají halenu (đêch), která je ušita z tmavé látky a bohatě vzorována. Všechny lemy této haleny jsou ozdobně obšity, vodorovná výšivka se nachází i na ramenou a rovném výstřihu. Halena může být zdobena korálky navlíknutými na přízi, jejíž jeden konec je našitý na rameni a druhý na prostředku nebo konci rukávu. Korále tak volně visí podél blůzy.⁶⁸

4.6.1 Nevěsta

Mírně odlišný je slavnostní oděv pro nevěstu.⁶⁹ Ta má na sobě dlouhou černou sukni, jejíž spodní část je zdobena červenými vodorovnými pruhy se žlutou výšivkou. Sukně je červeně olemována a rozparek má vzadu. Nevěsta má dále černou halenu, která je sahá asi do poloviny stehů. Má dlouhé rukávy a je vodorovně lemována dvěma tenkými červenými pruhy na koncích rukávů, kolem

⁶⁷ Ibid. Howard, Michael C. s. 28-29.

⁶⁸ Trương Bì. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 89-93.

⁶⁹ Viz obr. č. 6.

krku až k ramenům a dále uprostřed haleny v oblasti ženiných boků. Pruhy jsou i kolem podpaží a dále svisle od ramen do poloviny rukávů. Spodní část haleny má stejný široký vzor jako spodní část sukně. Zdobení oděvů se může lišit dle jednotlivých podskupin minority.⁷⁰

4.6.2 Starší ženy

Slavnostní oděv starších žen je mnohem výraznější a barevnější. Starší ženy také nosí tmavé dlouhé sukně do pasu a tmavé haleny s dlouhými rukávy, zdobení celého oděvu je však bohatší. Sukně má podél rozparku široký lem a po délce tohoto lemu je třepena. Tento lem je červený a vzorovaný bíle a žlutě. Další pruhy má sukně ve spodní třetině. Nejširší pruh je červený a je zdoben fialově, zeleně i žlutě. Halena má rovný výstřih a po okrajích je lemována bíle s tyrkysovou výšivkou. Od oblasti ramen a podpaží splývají zelené, žluté a červené pruhy látky. Na předloktí jsou pak našity pruhy žluté, růžové a světle fialové. Vlasy má žena svázané do drdolu, který je překryt šátkem svázaným do malého turbanu. Šátek je tmavý, na koncích s třásněmi, červeným lemováním a též jsou na něm připevněny pruhy látky ve žluté, červené, zelené a fialové barvě.⁷¹

4.7 Slavnostní odívání mužů

Hlavní část mužského slavnostního oděvu tvoří bederní rouška (kpin), která má délku do půlky lýtek. Je tak delší než rouška pro každodenní nošení a také je více zdobená. Existuje více typů tohoto kusu oděvu, které se liší dle způsobu zdobení: kpin Ktêh, kpin Bong, kpin Bal, kpin Mlang.⁷² Rouška má tmavou barvu a po stranách červené a bílé svislé pruhy (kteh) s vyšitými řadami geometrických vzorů ve žluté, bílé a zelené barvě. Ve spodní části je napojena řada bílých „korálek“ (Jobovy slzy, kturdu). Z okraje poté volně visí jako třásně pruhy utkané příze.⁷³

Další součástí mužského slavnostního oděvu je tmavá halena s dlouhými rukávy. Tato halena může mít mírný kulatý, červeně obšitý výstřih nebo kulatý výstřih s malým „V“ uprostřed. Je dlouhá cca do půlky stehů a má rozparky po obou stranách. Vzadu je halena delší než vpředu. Nápadným vzorem je červený

⁷⁰ Ibid. Truong Bi. s. 92.

⁷¹ Ibid. Truong Bi. s. 94-95. Viz obr. č. 7.

⁷² Ibid. Truong Bi. s. 90.

⁷³ Howard, Michael C. *Textiles of the Central Highlands of Vietnam*. Bangkok 2002, s. 28.

obdélník (ktiam), který se nachází v oblasti hrudi. Tento motiv má napodobit křídla posvátného ptáka Gru, jehož tanec je součástí slavnosti.⁷⁴ Ve středu tohoto obdélníku jsou svisle našity pozlacené mosazné knoflíky.⁷⁵ Při bližším zkoumání je patrné, že se jedná o „válečky“ látky, které jsou na konci obtočeny nití tak, aby tvořily otvor pro knoflík.⁷⁶ Halenu jde tak rozepnout do rozhalenky. Dále je halena zdobena červenými a žlutými pruhy s výšivkami, a to kolem rukávů a v oblasti podpaží.⁷⁷

4.7.1 Ženich

Oděv, který si obléká ženich ve svatební den, se skládá z dlouhé bederní roušky a haleny s dlouhými rukávy. Bederní rouška má délku ke kotníkům, má černou barvu a po stranách tenké svislé pruhy, které jsou s motivy červené a bílé. Spodní část je olemovaná širokým pásem s výšivkami červené, žluté a bílé barvy. Z tohoto pásu splývají pruhy látky a shluky netkané příze jako třásně.

Halena má černou barvu a rozparky po obou stranách i vepředu. Halena tak není vepředu celistvá, ale má hluboký výstřih do „V“ a zapínání na jeden knoflík. Výstřih je obšit žlutými, červenými a zelenými pruhy a na spodu jsou malé červené třásně. Rozparky po stranách jsou též obšity pruhy s geometrickými vzory, stejně tak je tomu v oblasti podpaží.⁷⁸

4.7.2 Šaman

Šaman (Pô riu yang) je velmi významnou postavou ve vesnici. Jeho oděv se tak výrazně liší od ostatních.⁷⁹ Sice se také skládá z bederní roušky a haleny, avšak většina tohoto oděvu má sytě červenou barvu. Bederní rouška je dlouhá, černé barvy, po stranách utkána do svislých červených pruhů s bílými vzory. Lem na spodním okraji roušky je červený se zeleným a žlutým vyšíváním. Na spodu tohoto lemu jsou v řadě našity Jobovy slzy. Na zem splývají třásně.

Halena má červenou barvu, dlouhé rukávy, rozparky po obou stranách a výrazně delší zadní část, jejíž třásně mají délku téměř ke kotníkům. Od ramen

⁷⁴ Múa Cánh chim Gru Êđê (Tanec ptáka Gru). [online] 2015 [cit. 2015-07-05]. Dostupné z [www <http://www.linhnganiekdam.vn/mua-canh-chim-gr-ee-246/>](http://www.linhnganiekdam.vn/mua-canh-chim-gr-ee-246/)

⁷⁵ Howard, Michael C. *Textiles of the Central Highlands of Vietnam*. Bangkok 2002, s. 28.

⁷⁶ Viz obr. č. 8.

⁷⁷ Trương Bi. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 90.

⁷⁸ Ibid Trương Bi. s. 92. Viz obr. č. 9.

⁷⁹ Viz obr. č. 10.

ke spodnímu okraji haleny je na každé straně jeden úzký svislý pruh, který má černé lemování a jemný zelenožlutý vzor. Stejně zdobeny jsou i okraje rukávů. Výstřih je kulatý s průstřihem do cca poloviny hrudi, tento průstřih lze sepnout třemi mosaznými knoflíky. Lemování výstřihu je vytvořeno s rudých „válečků“ látky, které jsou našity kolem výstřihu i průstřihu a poté ještě příčně přes průstřih kvůli umístění knoflíků.

Šaman dále nosí na hlavě široký vrstvený pruh látky, který má okolo hlavy obtočený jako vysokou čelenku. Tento pruh látky je hedvábný a vzorovaný technikou ikat. Konec cípu látky, který z čelenky volně visí, je lemován stejným vzorem jako šamanova halena.⁸⁰

4.7.3 Soudce

Soudce (Pô phat kđi) je další významnou osobou ve vesnici. Má na starost dohlížet na průběh ceremoniálů, je znalý všech zvyků, rčení, sociálních i kulturních záležitostí. V případě jejich porušení je pak trestá.⁸¹

Oděv, který soudce nosí, se také skládá z bederní roušky a široké haleny s rozparky po stranách a dlouhými rukávy.⁸² Od tradičního mužského oděvu se mimo jiné liší způsobem lemování. Vnitřní strana rukávů je obšita barevnými nitěmi červené, žluté, zelené a bílé barvy. Od ramen a podpaží vede širší, bíle utkaný pruh, ve kterém jsou dále barevně vyšity různé motivy. Stejně lemování mají i konce rukávů. Nejedná se o pravidelnou řadu geometrických tvarů, jak je tomu u ostatních tradičních oděvů.

Na ramenech oděvu je dále našito několik válečků červené příze, které jsou smotány do copu a ten je tvarován tak, že připomíná drápy ptáka. Zadní část haleny je delší než přední, na konci obšita řadou Jobových slz a zakončena trásněmi. V oblasti hrudi je na haleně vytvořen stejný červený obdélníkový motiv s knoflíky, jako je tomu u tradičního mužského oděvu. Výstřih je kulatý.

Bederní rouška má délku ke kotníkům, ve středu je tmavá a po stranách utkána pruhy červené, žluté a modré barvy. Zakončena je červeným pásem se zelenými a žlutými

⁸⁰ Průvodce muzeem *Bảo tàng Đắk Lắk*. 2011, s. 61.

⁸¹ Đặng Nghiêam Vạn a kol. *Ethnic Minorities in Vietnam*. Hanoi 2010, s. 207-209.

⁸² Viz obr. č. 11.

geometrickými motivy, pod nimiž jsou v řadě našity Jobovy slzy a od nich jdou dlouhé třásně.⁸³

4.8 Šperky

Při slavnostních příležitostech nosí muži kolem krku velké ozdobné měděné kruhy a okolo zápěstí náramky v podobě stříbrných kroužků.⁸⁴ Ženy nosí šperky běžně. Převažují různé varianty náhrdelníku, což jsou velké měděné nebo stříbrné kruhy, které mohou být zdobeny menšími kroužky. Dále ženy nosí náramky i prsteny. Množství šperků a jejich materiál vypovídá o statutu jedince. Starší muži i ženy nosí náušnice ze slonoviny, což je symbolem úcty a bohatství. Slonovina je ze všech materiálů pro výrobu šperků nejvíce ceněna.⁸⁵

4.9 Současný způsob odívání

Ve způsobu, jakým chodí Ê Đêové oblékáni v současnosti, bohužel nelze vypozařovat nic ryze tradičního. Pro každodenní nošení si ženy i muži oblékají naprosto běžné oblečení. Výjimkou je odívání při slavnostech a ceremoniálech, které je stále tradiční, i když ne v plné verzi. Muži již nenosí bederní roušky, ale klasické kalhoty a na slavnosti si oblékají pouze tradiční haleny. Ženy tradici dodržují více a chodí tak oblékané většinou v kompletní tradiční verzi slavnostního oděvu.

⁸³ Průvodce muzeem *Bảo tàng Đắk Lắk*. 2011, s. 50-51.

⁸⁴ Viz obr. č. 12.

⁸⁵ Trương Bi. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 90-94.

6 Lidové představy

V následující kapitole popisují lidové představy a s nimi spojené vybrané ceremoniály a slavnosti.

Tradičně praktikuje minorita Ê Đê polyteismus. Jde o náboženství, v němž se uctívá mnoho bohů a božstev. V případě Ê Đê jsou nejvíce uctíváni duchové, kteří jsou součástí všech aspektů života. Tito duchové jsou děleni na dvě skupiny – jedna lidem pomáhá, druhá jim škodí (nemoci, přírodní katastrofy). Uctívání duchů probíhá prostřednictvím rituálů, při kterých jsou obětována zvířata (volí, buvoli, prasata nebo kuřata) a servírují se společně s tradičním likérem. Duchové jsou pak přivolávání prostřednictvím hry na gongy. Těchto rituálů se účastní všichni obyvatelé vesnice.⁸⁶

Ê Đêové věří, že země a voda byla vytvořena dvěma duchy: Aê Ađiê a Aê Đu. Tito duchové jsou nejvíce uctíváni, a tudíž je jim nejvíce obětováno.⁸⁷ Ê Đêové dále věří v ducha půdy (Pô Lăn), ducha vodního zdroje (Yang Êa) či v boha nebes, který má mužskou (Yang Aê Ađiê) i ženskou (Yang Aê Đu) podobu. Uctívají i ducha rýže (Yang Mđiê Kuê) či ducha ohně (Yang Pui).⁸⁸

7 Slavnosti a ceremoniály

V této kapitole zmiňují systém slavností, ceremonií a rituálů minority Ê Đê v jejich tradiční podobě. O vybraných píše podrobněji v další kapitole.

Obecně lze říci, že minorita Ê Đê uctívá duchy a božstva v době od prosince do března následujícího roku, kdy je obětováno za úrodu, pevné zdraví, mír a klid ve vesnici, dostatek vody i dobře rostlá zvířata. Jako první je uctíván duch větru (Kăm Agin), kterému je obětováno za mírný vítr, příznivé počasí a bohatou úrodu. Jakmile se zadaří a pole se začnou zelenat, na řadu přichází obětování pro Aê Ađiê, který je žádán, aby vesnici a úrodu ochránil před zlými silami (Yang liê) v podobě divokých zvířat a jiných škůdců.⁸⁹

⁸⁶ Ibid Trương Bì. s. 122-123.

⁸⁷ Đặng Nghiêm Vạn a kol. *Ethnic Minorities in Vietnam*. Hanoi 2010, s. 207-209.

⁸⁸ Trương Bì. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 122.

⁸⁹ Ibid Trương Bì, s 123.

Uctívání duchů, božstev, slavnosti i ceremoniály spojené s životem ve vesnici se dělí do dvou skupin. První skupinou jsou tzv. zemědělské ceremoniály a druhou skupinu tvoří ceremoniály spojené s koloběhem života.

7.1 Zemědělské slavnosti a rituály

Zemědělské slavnosti, rituály a ceremoniály zahrnují veškeré zemědělské činnosti (týkající se především pěstování rýže) od přípravy půdy na setbu až po očištění nádob na uchování rýže. Patří sem děkování duchům vody a půdy, příprava pole pro úspěšnou setbu, zasívání zrněk rýže, uctívání úspěšné setby, oslava nových rostlin a jejich uctívání... Obětováno je i za bambusovou vůň na sběr rýže a nezapomíná se ani na poděkování všem duchům po úspěšné sklizni.

Mezi největší zemědělské slavnosti a ceremonie patří rituál přivítání nové rýže, uctívání vodního zdroje, modlení se za déšť a uctívání ducha půdy. Pro bližší popis jsem zvolila rituál modlení se za déšť a dále rituál k uctění ducha vodního zdroje.

7.1.1 Slavnost a modlení se za déšť – Kām Muh

Ceremonie Kām Muh probíhá každý rok na konci března, konkrétně po dokončení orby a úpravy půdy na polích. Jedná se o velmi důležitý rituál týkající se zemědělství.

Muži postaví z ratanu, bambusu a dřeva zmenšeninu dvoupatrového domku se střechou, v jehož druhém patře jsou dřevěné sošky božstva deště. Do druhého patra k soškám bohů vedou úzké dřevěné schody, pod kterými stojí dřevěná soška zlého boha Yang liê. Před touto malou stavbou probíhá celý obřad obětování.

Obětinou jsou tři prasata, která jsou podříznuta pomocí bambusové trubičky, jejíž jeden konec je sešikmený a velmi ostrý. Krev je takto odvedena do misky a obětuje se zvlášť. Prasata jsou pak opálena nad ohněm, zbavena štětín, upečena a naporcována. Poté jsou naskládána na bambusovém podnose a spolu s dalšími obětinami přinesena před domek bohům.⁹⁰ Mezi další předměty obětování patří tři koše rýže, nádoba tradičního likéru, deset širokých bambusových trubek s vodou (đing êa) a zemědělské nástroje jako např. motyky, rádla nebo srpy. Šaman se modlí za dostatek vláhy a dobrou úrodu. Mezitím muži v okolí obětiště vyhloubí díry,

⁹⁰ Lê câu mùa Ê Đê. („Uctívání deště“). Nahrávka pořízena 24. 8. 2013 v etnografickém muzeu Bảo tàng Đắk Lắk. Viz příložený disk CD.

do kterých ženy zasejí semena rostlin. Během těchto modliteb si lidé berou bambusové trubky s vodou, chodí kolem domku a vodu rozstříkují kolem. Poté je soška zlého boha Yang liê symbolicky zabita mečem.

Celé této ceremonii přihlížejí všichni obyvatelé vesnice. Poté muži hrají na gongy a za jejich zvuků se tančí, zpívá a hoduje až do rána.⁹¹

7.1.2 Uctění ducha vodního zdroje

Ceremoniál uctívání vodního zdroje patří mezi stěžejní ceremoniály vůbec. Provádí se každoročně u hlavního zdroje vody ve vesnici v období po sklizni rýže. Cílem celé slavnosti je vyjádření vděku duchu vody (Aê Đu) za úspěšnou sklizeň v uplynulém období. Zároveň je obětováno i za příští rok, pro který se žádá dobré počasí, čistá voda a zdraví pro celou vesnici.

V den slavnosti dá šaman hrou na gong na vědomí celé vesnici, že začíná rituál. Šaman se svými dvěma pomocníky vyjde ze svého domu, přinese a na místě prvního obětování připraví obětiny. Obětováno je prase, konkrétně hlava, dvě zadní nohy a ocas. Dále miska nasekaného vepřového masa a miska prasečí krve, která je smíchána s tradičním likérem. Další osoba nese meč, nože a dřevěný ochranný štít. Tyto nástroje jsou majetkem manželky správce vodního zdroje a jsou používány pouze při důležitých událostech, neboť se jedná o zděděný majetek po předcích.⁹²

Ceremoniál se odehrává postupně na všech místech řeky, ze kterých vesničané nosí vodu – což jsou hráze, ze kterých vedou bambusové trubky a tvoří tak „vodopády“, ze kterých se snadno bere voda.⁹³ Šaman se modlí k Aê Đuovi a prosí o pevné zdraví pro všechny obyvatele vesnice.⁹⁴ Poté se šaman a jeho pomocníci přesunou zpět do vesnice, kde se pod nejstarším stromem modlí k bohovi vody a země za a prosí o ochranu domu šamana i správce vodního zdroje.

Poté se všichni přesunou do domu šamana, kde probíhá finální obětování dalšího množství nasekaného masa. To provádí šamanova manželka a ženy z rodiny správce vodního zdroje. Šamanovi je pak jako poděkování připraveno maso z těla prasete, zbytek masa z obětování si ostatní hosté rozdělí mezi sebou. Ženě správce

⁹¹ Trương Bi. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 133.

⁹² Lễ cúng thần nước của người Ê-đê ở Tây Nguyên („Uctívání ducha vody Ê Đê v Tây Nguyên“). [online] 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z [www <https://www.youtube.com/watch?v=9_Y3qWuDaWQ >](https://www.youtube.com/watch?v=9_Y3qWuDaWQ)

⁹³ Viz obr. č. 13.

⁹⁴ Trương Bi. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 129.

vodního zdroje je jako poděkování a oběť věnováno kuře a nádoba tradičního alkoholu.

Po této oficiální části se sejde celá vesnice a za zvuku gongů tančí, jedí, pijí a slaví celou noc.⁹⁵

7.2 Slavnosti a rituály spojené s koloběhem života

Ceremonie týkající se života obyvatel vesnice jsou spojeny s jeho koloběhem – probíhají tedy od období před narozením dítěte až po pohřeb. Zahrnují rituály, které žena dodržuje během těhotenství a těsně před porodem, ceremonii pro pojmenování novorozence, dovršení prvního měsíce života, jednoho roku, tří let, sedmi let, patnácti let a sedmnácti let. V sedmnácti letech přichází rituál spojený s dospíváním. Další řadu rituálů přináší příprava na svatbu: se sňatkem je spojený ceremoniál, kdy je chlapec „žádán o ruku“, dále jeho příprava na sňatek a obětování za zdraví nového páru a jejich šťastné manželství. Mezi další rituály patří modlení se za dobré zdraví u nejstaršího člena rodiny, a to v jeho 50, 60, 70 a 80 letech.

Slavnosti provázejí i dokončení stavby tradičního domu či přijímání prvních hostů. Specifický ceremoniál samozřejmě přináší i pohřeb a příprava na něj, stejně tak následné ukončení truchlení pozůstalých, které se odehrává po třech až osmi letech od smrti člena rodiny.⁹⁶

Pro bližší rozebrání jsem zvolila svatební ceremoniál a ceremoniál opuštění hrobu.

7.2.1 Svatba - Hruê bi kuôl ung mô

Období svateb začíná v prosinci a končí v březnu následujícího roku. Ohledně veškeré organizace je aktivní rodina dívky, což má spojitost s tradičním matriarchátem.

Tradičně si dívka svobodně vybírá svého manžela bez jakéhokoliv zásahu rodiny. Rodiče pak určí „dohazovače“ (pô buh kông), tedy člověka, který zná zvykové právo a je uznávaným obyvatelem vesnice. Ten pomáhá řídit všechny části ceremonie a je i prostředníkem při komunikaci mezi rodinou nevěsty a ženicha.

⁹⁵ Lễ cúng thần nước của người Ê-đê ở Tây Nguyên („Uctívání ducha vody Ê Đê v Tây Nguyênu“). [online] 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z [www <https://www.youtube.com/watch?v=9_Y3qWuDaWQ >](https://www.youtube.com/watch?v=9_Y3qWuDaWQ)

⁹⁶ Trương Bi. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 123-157.

Dohazovač určí den, ve kterém donese do domu budoucího ženicha měděný náhrdelník. Tento krok (myor kông, emuh ting mô) vyjadřuje dívčinu žádost o ruku. Pokud rodina (především nejstarší členové rodiny) ženicha souhlasí, chlapec si náhrdelník připne jakožto projev souhlasu se sňatkem. Poté se zástupci obou rodin sejdou v domě ženicha, kam pozvou i dohazovače, kterému jako poděkování obětují kuře a nádobu tradičního likéru. Tímto setkáním se budoucí manželství stane oficiální záležitostí a společně je určen den zasnub a sňatku. Na řadu přichází zasnuby.

Ještě před aktem zasnub je nevěsta pozvána do domu ženicha, kde žije a hospodaří s jeho rodinou. Smyslem této tradice je prověřit vychování a schopnosti nevěsty. Délka tohoto pobytu závisí na vzájemné dohodě obou rodin. Po konci této zkušební doby přijde rodina nevěsty do domu ženicha, s sebou přinese kuřata, lepkavou rýži zabalenou do banánových listů a nádoby s tradičním likérem. Tyto dary jsou umístěny na oltář předků v domě ženichovy rodiny. Poté se společně jí, pije, plánují se zasnuby i samotná svatba.

Zásnubní dary přináší rodina nevěsty. Jedná se o prase, sedm nádob s tradičním likérem a buvola či vola. Pokud je rodina nevěsty zámožná, donesou i hudební nástroj (gong, činely). Po vzájemné diskuzi si nevěsta a ženich před oltářem předků vymění náramky a rodiny se domluví na fixním datu svatby.

V den sňatku se rodina nevěsty vydá do domu ženicha. Po cestě je zastaví ženichův strýc a vezme od nich měděný prsten jako symbol spojení obou rodin. Ostatní vesničané na průvod i na ženicha stříkají vodu, která symbolizuje štěstí novému páru. V ženichově domě pak probíhá vzájemné předání náramků jako symbol sňatku. Tomuto aktu je přítomen i šaman, který poté provede rituál a modlí se za šťastný život manželů. V rámci tohoto rituálu pak muži z obou rodin hrají na gongy a ženy na píšťaly. Následují oslavy za přítomnosti celé vesnice. Ženich potom odchází žít do domu své nové manželky.⁹⁷

7.2.2 Ceremoniál opuštění hrobu – Lui M'sòt

Tomuto důležitému ceremoniálu, kterého se účastní celá vesnice, předchází pohřeb a výstavba domu pro duši zemřelého.

Po smrti ve vesnici Ê Đêù dává nebožtíkova rodina informaci o úmrtí pomocí hry na gongy. Po této zprávě přichází ostatní vesničané kondolovat a podpořit rodinu

⁹⁷ Ibid Truong Bi, s 138-145.

při přípravách na pohřeb. V následujících dnech tak nikdo nejde pracovat, protože všichni pomáhají s přípravou pohřbu. Samotný pohřeb probíhá dva až tři dny.

Do domu zesnulého ostatní rodiny nosí obětiny: misky rýže, kuřata, prasata, alkohol nebo zeleninu. Zámožnější rodiny mohou přivést buvoli a věnovat je pozůstalým jakožto vyjádření podpory.

V rámci pomoci rodině zesnulého vyrobí vesničané rakev, do které uloží nebožtíka tak, aby jeho hlava směřovala směrem na východ. Rakev je z domu vynesena západními dveřmi „nohama napřed“, což symbolizuje vkročení zesnulého do nového světa.

Rakev je uložena do země a zasypána velkým množstvím hlíny. Vytvoří se tak velký kopec, kolem kterého je kruhový příkop. Do něho jsou pokládány obětiny ve formě jídla, různých nádob a předmětů denní potřeby nebo oblečení. Ê Đêové věří, že tyto předměty zesnulý potřebuje ve svém dalším životě. Na vrchu hrobu jsou zapíchnuty čtyři špičaté kůly, mezi kterými je umístěn malý domek ve tvaru lodi (tradičního domu). Do tohoto domku pozůstalí sypou rýži.⁹⁸

Celé tři měsíce po pohřbu chodí pozůstalí ke hrobu každý den a pokládají tam další jídlo, čímž si duši zemřelého uchovávají v náklonosti a nemusí se tak bát negativního dopadu jeho smrti na celou rodinu. U jeho hrobu uklízejí, jedí a konverzují s duší zemřelého.⁹⁹

Samotný ceremoniál opuštění hrobu se u minority Ê Đê odehrává tři roky po pohřbu zesnulého. Přípravě na ceremoniál předchází rozhovor pozůstalých s nejstarším členem rodiny a také se šamanem. Ten určí vhodnou dobu pro průběh slavnosti. Poté se sejde celá vesnice a všichni se podílí na přípravě. Někteří připravují alkohol (kterého bývá během slavnosti vypito až 100 přibližně 3 litrových nádob) či buvola pro obětování. Skupiny mladých nacvičují lidové zpěvy a tance na oslavu. Další lidé vyrobí dům pro nebožtíkovu duši, který postaví ze dřeva a bambusu nad již vzniklým hrobem.¹⁰⁰ Jedná se o zmenšeninu tradičního domu minority Ê Đê. Tento dům je na dřevěné podstavě, v každém jejím rohu se nachází dřevěný sloup zdobený barevnými geometrickými tvary. Z vrchní části sloupů jsou vytesány sochy lidí nebo zvířat. Na vrchu střechy domu je vytesána podoba slunce

⁹⁸ Ibid Truong Bi, s 150-155.

⁹⁹ Đỗ Phương Quỳnh. *Traditional Festivals in Việt Nam*. Hà Nội 2008, s. 219.

¹⁰⁰ Viz obr. č. 14.

a měsíce.¹⁰¹ Kolem tohoto mausolea je poté vykopán přibližně metr hluboký příkop s výjimkou dvou úzkých cestiček, které vedou do přední části a poté ze zadní části domu. Tuto cestu je potřeba zachovat, aby mohla duše volně přecházet mezi světy.¹⁰²

Po těchto přípravách večer vychází průvod z domu pozůstalých. Ti jsou oblečeni ve svátečním barevném oblečení, hrají na gongy, zpívají a spolu s nimi se sejde celá vesnice a mladí tančí kolem domu až do rána. K tomuto tanci se připojí i skupiny ze sousedních vesnic a probíhá tak soutěž o to, kdo vydrží tančit déle. U toho všeho se samozřejmě hodně jí i pije. Další den se připravuje jídlo na velkou hostinu, na kterou opět dorazí i obyvatelé sousedních vesnic. V tento ten je obětován buvol a nejstarší člen rodiny pozůstalých se jde rozloučit s nebožtíkem. Ostatní lidé přináší k mausoleu dary a prosí duši zesnulého, aby je předala jejich zesnulým příbuzným. Kolem mausolea jsou pak vyhloubeny díry, a tak je přerušena cesta mezi životem a smrtí. Opět se tančí a pije až do rána.

Poslední den všichni postupně odcházejí zpět domů. Nejstarší člen z pozůstalých vyčkává na místě a může odejít až jako poslední. Předtím uklidí kolem mausolea a dary může odnést domů. K mausoleu také umístí malý přístřešek, ve kterém pro nebožtíka zapálí oheň a obětuje mu tradiční likér. V tomto momentě se nebožtíkova duše již definitivně odebere do jiného světa.¹⁰³

¹⁰¹ Trương Bi. *Người Êđê ở Việt Nam*. Hà Nội 2010, s. 164.

¹⁰² Đỗ Phương Quỳnh. *Traditional Festivals in Việt Nam*. Hà Nội 2008, s. 220.

¹⁰³ Ibid Đỗ Phương Quỳnh, s. 219-222.

Závěr

Cílem práce bylo pohledem zvenčí popsat způsoby odívání a dále vybrané ceremoniály a slavnosti minority Ê Đê v oblasti Tây Nguyên. Při psaní celé práce jsem vycházela z informací o minoritě Ê Đê v provincii Đák Lăk.

Úvodní část obsahuje obecné informace ohledně geografie, historie a politiky vůči oblasti a má za úkol obeznámit čtenáře se základními fakty týkající se Tây Nguyên. Informace obsažené v úvodní části považuji za základní v případě hlubšího zájmu o problematiku této oblasti.

Po úvodní části následuje kapitola, jejíž obsah čtenáře blíže seznamuje s minoritou Ê Đê, konkrétně s jejím způsobem života a sociální diferenciací ve vesnici. Tato kapitola přibližuje každodenní život minority Ê Đê a uvádí tak část práce, která se věnuje kultuře – konkrétně odívání a dále ceremoniálům a slavnostem.

Vzhledem k obsáhlosti celého tématu nejsou v práci popsány veškeré typy oděvů, které se v podskupinách minority Ê Đê mírně liší. Dle mně dostupných materiálů, které jsem používala během psaní této práce, však nejde o zásadní odlišnosti, které by jakkoliv měnily tradiční způsob výroby či nošené bravy a vzory. Informace uvedené v této práci si tak dovoluji aplikovat na minoritu Ê Đê všeobecně.

Ačkoliv etnické minority ve Vietnamu disponují vlastní tradiční kulturou, která je velmi bohatá a často výrazně odlišná od kultury Viêtů, v současné době lze pozorovat její úpadek a celkovou „modernizaci“. Konkrétně v případě tradičního způsobu odívání u minority Ê Đê v okolí města Buôn Ma Thuột se mi za celou dobu mého pobytu nepodařilo zahlédnout nikoho, kdo by běžně nosil tradiční oděv. Lidé zde chodí oblečení naprosto běžně a na první pohled nelze určit rozdíl v oblékání Ê Đêů a Viêtů. Z rozhovorů vedených s jedním z příslušníků minority Ê Đê vyplynulo, že tradiční oděv je pro běžné nošení nepohodlný a pokud se člověk pohybuje mezi Viěty, není vhodné se takto odlišovat. Zároveň se z ukázek tradiční kultury turistům stává pro Ê Đê poměrně výdělečná záležitost. V současné době si dokonce lze zaplatit nocování v tradičním domě, kde turisté mohou celou noc jíst a popíjet s místními, kteří se pro ně oblečou do tradičního oděvu, tančí, zpívají a dokonce hrají na gongy.

Zdroje, které jsem využívala k popisu ceremoniálů a slavností, ukazovaly jejich tradiční podobu a byly editovány výhradě vietnamskými autory či vydány pod hlavičkou státní instituce. Otázkou tedy stále zůstává, jak tyto projevy tradiční kultury probíhají ve své ryzí podobě bez přítomnosti fotoaparátů či kamer.